

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

PETRER

EL VINALOPÓ MITJÀ

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ i GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

RECULL I TEXT
Francesca Navarro Roman

GRAFISME
Esperança Martínez

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Petrer, 212

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 963 874 023
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Petrer

ISBN: 978-84-842-6154-2

Depòsit legal: V-677-2017

Impressió: gràfiques **vimar**

Alpente de llog. 11 • TEL. 91 150 43 20 • Picayón • València

www.avl.gva.es

PETRER

Petrer és un municipi situat al nord-est de la comarca del Vinalopó Mitjà, a 462 metres d'altitud. El terme municipal, que té una superfície de 104,09 km², limita al nord amb Castalla i Saix; a l'est, amb Agost; al sud, amb Novelda i Montfort, i a l'oest, amb Elda, amb la qual forma una conurbació. Segons l'Institut Nacional d'Estadística, l'any 2015 Petrer tenia 34.586 habitants, anomenats *petrerins*.

L'ocupació de Petrer es remunta al Neolític, però els primers assentaments al terme municipal daten del II mil·lenni a. C. Hi ha restes arqueològiques disseminades a l'Almorxó (V mil·lenni a. C.); a Catí, la Foradada i Mirabons, que daten de l'Edat del Bronze (II mil·lenni a. C.), i de la cultura ibèrica a Caprala i a la serra del Cavall, entre altres (segles V-II a. C.). L'assentament rural de Villa Petraria, actualment en el subsòl del centre històric, d'on procedeix part d'un mosaic, és de l'època romana.

Però el nucli urbà de Petrer es va formar en època andalusina. Diverses fonts esmenten el poblat islàmic de Bitrir, que va ser important sobretot per la presència del castell, construït en la segona mitat del segle XII. Amb el Tractat d'Almirra, en 1244, Petrer va passar al regne de Castella, però, amb la sentència de Torrellas (1304) i el Tractat d'Elx (1305), s'incorporà a la Corona d'Aragó. Pertanyia, juntament amb Elda i les Salines, als comtes de Cocentaina, que van vendre aquestes poblacions a Joan Coloma al principi del segle XV. Posteriorment, en 1577, es va crear el comtat d'Elda, que es va mantindre fins a l'abolició dels senyorius en el segle XIX. Petrer va quedar despoblat en 1609 amb l'expulsió dels moriscos i va ser repoblat amb famílies de la Foia de Castalla (Castalla, Onil i Biar), de Xixona i de Mutxamel.

Durant la Guerra Civil, el president Juan Negrín va situar la seu del Govern republicà en la «Posición Yuste», situada en la finca d'El Poblet, a on es va reunir el govern legítim de la República per última vegada. D'aquest període trobem a la zona urbana un lloc conegut com a *La Ciudad sin Ley*, on es fabricava munició. Encara s'hi poden trobar vestigis d'aquella època, entre els quals destaca un refugi, uns rètols al·lusius i, al punt més alt del centre històric, després del castell, el refugi antiaeri de l'Altico, construït per a vigilar les incursions de l'aviació enemiga.

Amb un passat agrícola i ramader, Petrer també ha tingut altres activitats econòmiques destacades, com ara la cantereria, principalment centrada en l'elaboració de cànters i botijons, ja que hi havia mines d'argila.

Amb la instal·lació de la xarxa d'abastiment domiciliari d'aigua potable, la utilització dels envasos de plàstic i l'equipament de frigorífics, l'activitat canterera va perdre protagonisme. En canvi, des del principi del segle XX, la fabricació de calcer va augmentar fins a arribar a ser l'activitat econòmica més important, complementada amb la marroquineria.

Actualment, la indústria del calcer i de la marroquineria continua sent la més destacada de la localitat, tot i que no presenta la intensitat i la puixança de fa uns anys. Hui en dia, a Petrer hi ha dos polígons industrials ben comunicats, el de Salinetes i el de les Pedreres, en què s'han instal·lat tant les indústries sabateres com altres d'auxiliars.

Tant per la posició geogràfica com per les condicions orogràfiques, a Petrer s'han establert indústries i manufactures d'altres sectors productius i de servicis. Així, el turisme rural s'ha orientat a l'excursionisme i als esports de muntanya, activitats per a les quals Petrer compta amb tres cases rurals ben singulars. A més, bona part del turisme visita la localitat durant les festes de Moros i Cristians, que s'hi celebren des del començament del segle XIX.

L'activitat agrícola i ramadera, que pràcticament havia desaparegut, ha reviscolat lleugerament com a una forma més de subsistència. Petrer manté encara cultius d'olivera, ametler i vinya i també d'horta en unes zones en què la toponímia ho expressa clarament: *l'Horta*, *l'Horteta* i *el Campet*.

Del patrimoni històric petrerí destaca el castell, fortalesa que formava part d'una xarxa de defensa de poblats fortificats, l'objectiu de la qual era defensar les vies de comunicació i aturar l'avanç dels regnes cristians. Cal destacar la presa d'aquesta fortalesa per part de Jaume I el 19 de novembre del 1265, per tal d'apacar la rebel·lió dels moros de la població i poder ajudar el seu gendre Alfons X, rei de Castella. Fins al segle XVIII, l'alcaid, la seua família i un cos de guàrdia van habitar aquest edifici singular. El castell va estar molt de temps abandonat, fins que el 1983 es va restaurar, es va declarar Monument Històric Nacional i es va obrir al públic.

Un altre element singular de l'enginyeria de Petrer és l'aqüeducte de Sant Rafael, situat sobre la rambla de Puça. Es tracta d'una canalització per a abastir d'aigua la població d'Elda, probablement del segle XVI, del qual només es conserven dos arcades apuntades i tres pilars.

L'arc del castell, de maçoneria i morter de calç, es troba en el carrer que du el mateix nom (documentat ja el 1853). Es tracta d'un arc de mig punt, que devia correspondre a un dels antics accessos a la fortalesa des de la vila de Petrer. No hi ha documentació que permeta precisar la

data de la construcció, però per les característiques que presenta es degué modificar durant el domini cristià (segles XII-XVI).

El Pantanet és una construcció hidràulica de 1680 destinada a millorar i ampliar el regadiu. Es troba a l'estret de Catí, just en un punt de confluència de les aigües de dos barrancs. Té una alçària màxima de 14 metres i una longitud de planta lleument poligonal de 47 metres.

A Petrer hi ha quatre edificis religiosos construïts durant l'època moderna: l'església parroquial de Sant Bertomeu, erigida sobre el solar d'un temple anterior; l'ermita de Sant Bonifaci i l'ermita del Sant Crist, les dos integrades des del segle XIX al nucli urbà de la població, i l'ermita de Catí, l'única que es conserva a la zona rural.

Part de la toponímia petrerina, que és un important i singular patrimoni cultural, ha sigut recopilada, entre molts altres, pel mestre Enric Valor, autor de la rondalla *El jugador de Petrer*, «feta com en secret homenatge a un poble estimat», segons les seues pròpies paraules, en què evoca les passejades del jove castallut pel laberíntic territori petrerí.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Alt de Baluset
Alt de Càrdenes
Alt de Cascales
Alt de la Creu
Alt de la Creueta
Alt de la Xumenera
Alt de Peret
Alt de Ponce
Alt del Bubo
Alt del Majo
Altet de les Lloses
Altet dels Xics
Altet Reanet
Alts de Caprala
Alts de l'Indi
Cabeçarroba
Cabeço del Rutlo
Cantal del Moro
Càrdenes
Catí
Cau del Llentiscle
Clot de Manyes
Clot del Llop
Collado d'Amorós
Collado de Benissa
Collado de l'Almorxoneta
Collado de l'Arenal de Pruna
Collado de l'Ombria de Marcos
Collado de les Morenes
Collado de Llaurí
Collado de Rabosa
Collado de Xarpa
Collado del Catxuli
Collado del Matxo
Collado dels Llops
Cordellera del Sit
Cordellera Falsa
Costera de l'Almadrava
Costera de Medina
Costera del Tiberó
Costereta Blanca
Cova de l'Aigua
Cova de l'Encant
Cova de l'Olm
Cova de l'Ull
Cova de la Figuera
Cova de la Pólvara
Cova de Perico
Cova del Matxo
Cova del Quixal
Cova del Salt
Cova Negra
Cova Rasa
el Carabassí
el Caragolet
el Cerquillo
el Comptador
el Jaquetó
el Rutlo
el Xocolate
els Caputxets
els Castellarets
els Esclafats
els Fondets
els Girantets
els Xaparrals
Estret d'Agost
Estret de Caprala
Estret de Catí
Faldetes del Cavall
Foia Berbegala
Foia de Mossén Pere
Foia del Roc
Foia Falsa

Foies Blanques
Foieteta de la Mare de Déu
Foieteta del Racó
Fondo del Feo
l'Almorxoneta
l'Alturó
l'Arenal de l'Almorxó
l'Atotxar
l'Ermíteta
l'Estret
la Cabra
la Cilla del Sit
la Foradada
la Mama del Sit
la Manqueta
la Patada del Cavall
la Tocadera
la Velleta
les Cordelleres
les Covatelles
les Saleres
les Solanes
Lloma Badada
Lloma de Baix
Lloma de Dalt
Lloma Rasa
Llomes del Pla de la Conillera
Monts Berbegals
Morro del Serrellat
Ombria Alta
Ombria Collida
Ombria de l'Arenal de
l'Almorxó
Ombria de la Casa Vella de
Rabosa
Ombria de Marcos
Ombria del Catxuli
Ombria del Mestre
Ombria del Timó Real
Ombria dels Canterers
Ombria dels Cotxinets

Ombria Mala
Pas del Gos
Penya del Cèntim
Penya del Corb
Penya del Senyor
Penya del Sit
Penya del Sol
Penya dels Col·legials
Penya Muntesa
Penya Negra
Penyes de la Coixa
Penyes de Tereu
Penyes del Gorrit
Pla de Càrdenes
Pla de la Lloca
Pla de les Parretes
Pla de Sebastià
Pla del Madronyeràl
Pla del Pito
Pla dels Caragols
Pla dels Molars
Plans d'Agost
Plans de l'Avaiol
Plans de la Costa
Plans de Manel
Portell del Flare
Puntal d'Enmig
Puntal de Santa Bàrbera
Puntal de Sòria
Puntals del Figueralet
Puntals del Ginebre
Puntals del Perrió
Rasos de Catí
Riberos
Serra de Castalla
Serra de Salinetes
Serra del Cavall
Serra del Flare
Serra del Maigmó
Serra del Palomaret
Serra del Sit

Serra Vermella
Serreta dels Cagallonets
Solana de Marcos
Solana del Bubo
Solana del Flare

Solana dels Fardatxos
Solana Llarga
Solana Matada
Solana de Villaplana

HIDROGRAFIA, PARTIDES I PARATGES

Hidrografia natural

Barranc d'Eixau
Barranc d'Escurina
Barranc de Castella
Barranc de Cento
Barranc de l'Aljub
Barranc de l'Infern
Barranc de la Caldera
Barranc de la Figuera
Barranc de la Llenya
Barranc de la Paradeta
Barranc de la Pereta
Barranc de la Sarsa
Barranc de la Solana del Flare
Barranc de les Llebreres
Barranc de les Malladetes
Barranc de les Nogueres
Barranc de les Quincalleres
Barranc de Tereu
Barranc del Badallet
Barranc del Catxuli
Barranc del Dentista
Barranc del Fum
Barranc del Quixal
Barranc del Sastre
Barranc del Sit
Barranc del Tio Tomàs

Barranc del Vidre
Barranc dels Bellots
Barranc dels Col·legials
Barranc Fort
Cavoia del Ferrer
el Barranquet
el Cossi
el Salt
Font de la Jonquera
Fonteta del Ginebrar
Mina d'Aigua
Pouet del Sit
Rambla de Bateig
Rambla de Caprala
Rambla de l'Almadrava
Rambla de l'Almorxó
Rambla de la Gurrama
Rambla de Puça
Rambla de Rabosa
Rambla del Cossi
Rambla del Tio Bonifà
Rambla del Xoli
Rambla dels Gossos
Riu Vinalopó
Salt del Canut

Hidrografia artificial

Bassa de les Cases
Bassa del Casero
el Pantanet
l'Acevador
Parat del Catxuli
Pou de Moran

Pou de Neu
Pou del Bitxo
Pouet de Jesús
Pouet del Caco
Pouet del Cercat

Partides i paratges

Bancal de la Sort
Caprala
el Barxell
el Bubo
el Calafate
el Carrascalet
el Catxuli
el Començari
el Figueralet
el Forcat
el Ginebre
el Perrió
el Rebentó
el Tir de Pitxó
el Tros de Corpus
el Trosset
el Vedat del Manco
el Xorret de l'Almadrava
els Aiguarrius
els Blanquissals
els Col·legials
els Cotxinets
els Palomarets
els Pesebrets
els Pins Donzells
els Vivers
Ferrussa
l'Alcoleja
l'Almadrava
l'Almafrà Alta

l'Almafrà Baixa
l'Arenal de Pruna
l'Avaiol
l'Esquinal
l'Horta
l'Horteta
la Bassa de Perico
la Canal
la Canyada Blanca
la Costa
la Cota
la Llobera
la Pepiosa
la Solsida del Murcià
la Teulera del Riu
la Xinquera
les Coves del Riu
les Pedreres Altes
les Pedreres Baixes
les Tosques
les Ventetes
Mirabons
Puça
Quatre Camins
Quatre Vents
Rabosa
Racó de Benissa
Racó de Caprala
Racó de Cascarra
Racó de la Bola

Racó de la Coloma
Racó de la Servera
Racó de Rafel
Racó de Rossico
Racó del Casat
Racó del Sit

Racó del Tio Victori
Racó del Xoli
Salinetes Altes
Salinetes Baixes
Santa Bàrbera

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Barri de Sant Rafael
Casa d'Antònia la Pelada
Casa d'Ezequiel
Casa d'Hipòlit
Casa d'Onofre el Bessó
Casa d'Òscar
Casa de Barril
Casa de Caiïtos
Casa de Càncio
Casa de Castalla
Casa de Cortés
Casa de Garrinxo
Casa de l'Administració
Casa de l'Alaig
Casa de l'Almadrava
Casa de l'Arpa
Casa de l'Avaiol
Casa de l'Esquinal de Paco
Manel
Casa de l'Estret
Casa de l'Oliver
Casa de la Bassa
Casa de la Capellania
Casa de la Costa
Casa de la Cota
Casa de la Foia Falsa
Casa de la Foradada
Casa de la Gurrama
Casa de la Lloma

Casa de la Venteta
Casa de les Cotilles
Casa de les Coves
Casa de les Pedreres Altes
Casa de les Pedreres Baixes
Casa de Lluís Amat
Casa de Lluís Maestre
Casa de Lluís Villaplana
Casa de Marcos
Casa de Monis
Casa de Pelendengue
Casa de Planelles
Casa de Quintí
Casa de Tomàs
Casa de Valerià
Casa de Valero
Casa del Badallet
Casa del Barranc Fort
Casa del Barranc
Casa del Bubo
Casa del Caboton
Casa del Calafate
Casa del Catxuli
Casa del Cossi
Casa del Dentista
Casa del Dolç
Casa del Forcat
Casa del Majo
Casa del Maso

Casa del Metge
Casa del Nap
Casa del Pantanet
Casa del Pastor
Casa del Pla de la Conillera
Casa del Plater
Casa del Raboser
Casa del Ravatxol
Casa del Rodal
Casa del Vermellet
Casa del Xorret
Casa dels Bellots
Casa dels Col·legials
Casa dels Cotxinets
Casa dels Fontanars
Casa dels Pavos
Casa dels Pins
Casa dels Serrans
Casa Vella de Rabosa
Cases d'Onil
Cases de Baix
Cases de Caprala
Cases de Dalt
Cases de l'Almorxó
Cases de la Senyora
Cases del Sit
Caseta d'Oliver
Caseta de Jacint
Caseta de l'Indi
Caseta de les Mirinyaques
Caseta de Martí
Caseta de Samuel
Caseta del Tio Raspall
Corral de la Borrasca
Corral de la Venteta

Corral del Xocolate
Corral dels Bous
Cova de Boira
Cova de Caitos
Cova de Conrad
Cova de Faïnco
Cova de Frescoreta
Cova de l'Assegurat
Cova de la Foia Falsa
Cova de la Gitana
Cova de la Tia Estevana
Cova de Pauet
Cova de Pebrella
Cova de Samuel
Cova de Sant Pasqualet
Cova del Caco
Cova del Forestal
Cova del Murcià
Cova del Rodal
Cova del Vicari
Cova del Xocolate
Coves del Tramusso
el Guirnei
el Poblet
la Bassa dels Peixos
la Ferreria
la Molineta
les Vinyes
Petrer
Ranxo Grande
Ranxo Xico
Urbanització Ciutat Verger
Urbanització Les Xumeneres
Urbanització Lloma Badada
Urbanització Salinetes

Vies de comunicació

Autovia d'Alacant
Camí de l'Estret d'Agost
Camí de Petrer a Castalla

Camí de Salinetes
Camí dels Col·legials
Camí dels Xaparrals

Carretera de Petrer a Castalla
Carretera Local de Petrer a Agost
el Pontasgo
Ferrocarril València-Alacant

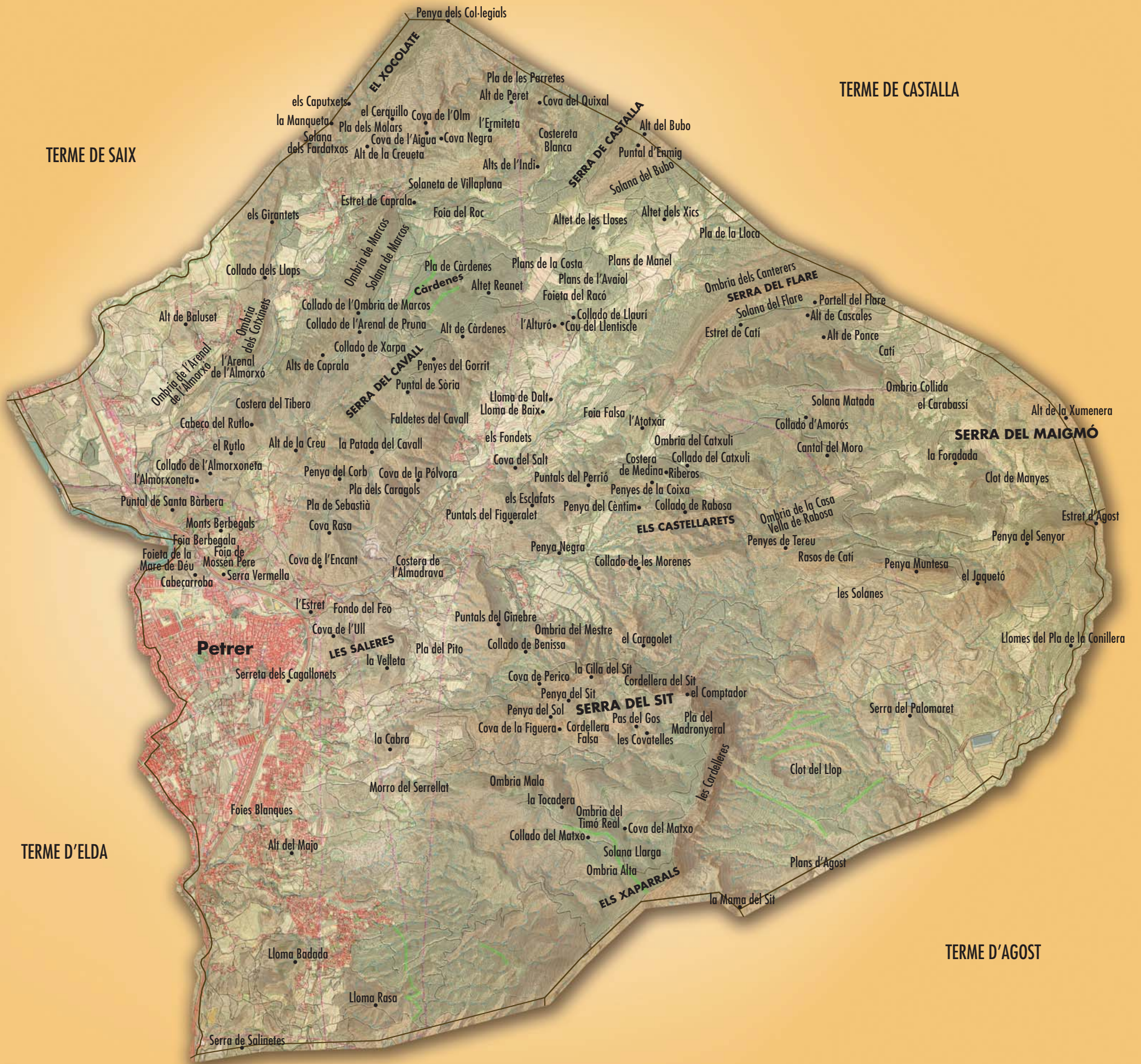
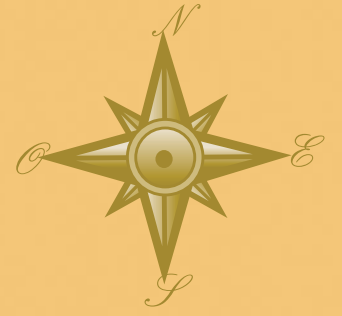
Pont del Rebutó
Pont del Vidre
Pont dels Fontanars
Via Verda d'Agost al Maigó

Altres llocs d'interés

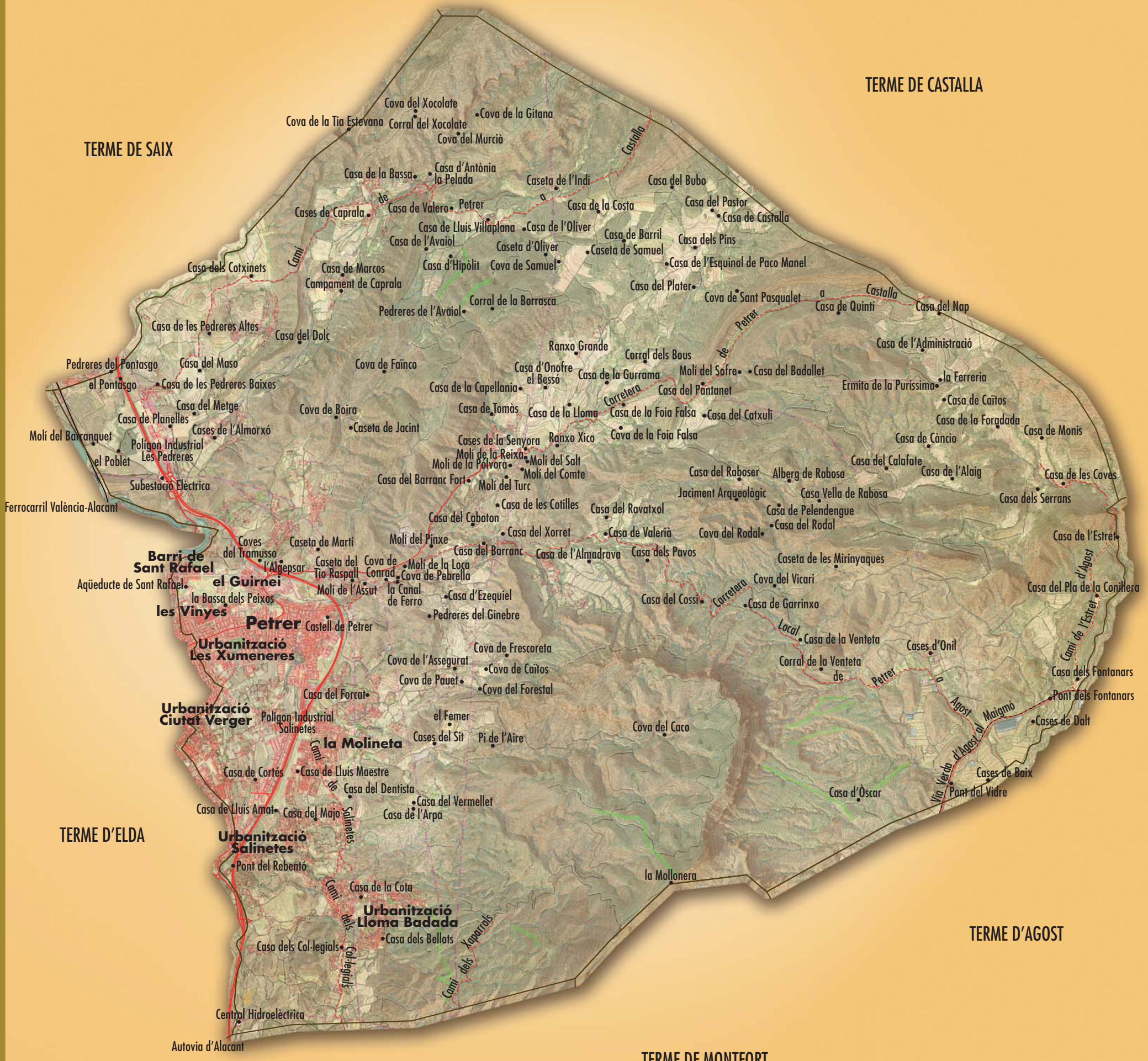
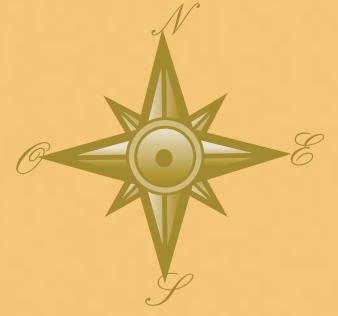
Alberg de Rabosa
Aqüeducte de Sant Rafael
Campament de Caprala
Castell de Petrer
Central Hidroelèctrica
el Femer
Ermita de la Puríssima
Jaciment Arqueològic
l'Algepsar
la Canal de Ferro
la Mollonera
Molí de l'Assut
Molí de la Loca
Molí de la Pólvara

Molí de la Reixa
Molí del Barranquet
Molí del Comte
Molí del Pinxe
Molí del Salt
Molí del Sofre
Molí del Turc
Pedreres de l'Avaiol
Pedreres del Ginebre
Pedreres del Pontasgo
Pi de l'Aire
Polígon Industrial Les Pedreres
Polígon Industrial Salinetes
Subestació Elèctrica

Elements físics

Presència humana

El Vinalopó Mitjà

